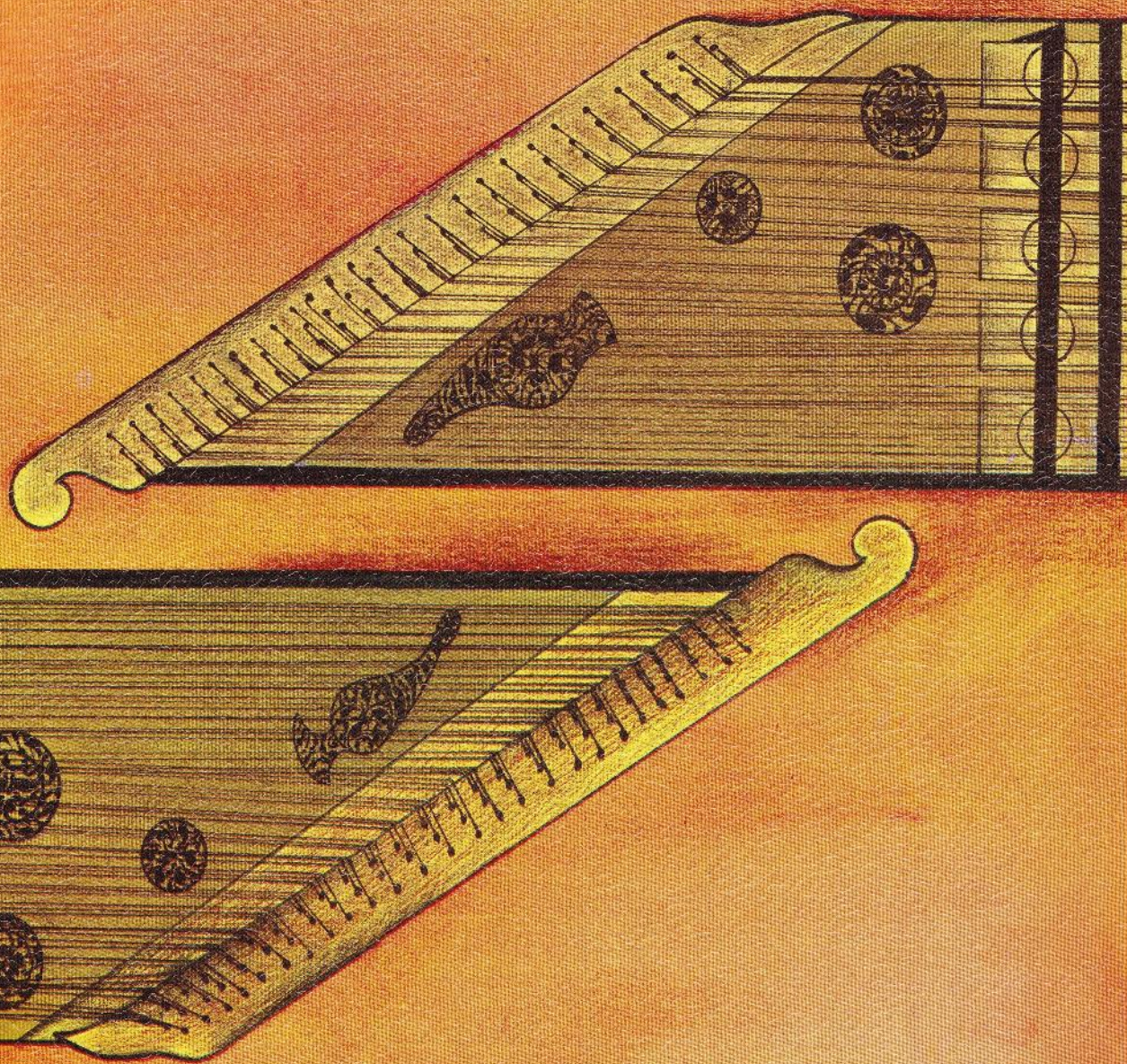

آموزش ساز قانون

جلد سوم

تأليف: مليحه سعیدی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، خیابان حقوقی، شماره‌ی ۴۲، طبقه‌ی همکف

کدپستی ۱۶۱۱۹۷۵۵۱۶

تلفن: ۷۷۵۰۲۴۰۰ فکس: ۷۷۵۰۶۵۵۳

www.mahoor.com

info@mahoor.com

آموزش ساز قانون

جلد سوم

تألیف

ملیحه سعیدی

اجرا

حنانه سعیدی

فرشته حسین‌پور	تصویرسازی جلد
نگین ارزنگ	صفحه‌آرایی
محمدباقر زینالی	صدابردار
ملیحه سعیدی، محمدباقر زینالی	ناظر ضبط
صمد عبیدی، سحر کشاورز، مریم زنگنه	نت‌نویسی
هورآهنگ	استودیو
۱۳۹۹-۱۳۹۸	تاریخ ضبط
۱۴۰۰	چاپ اول
۱۰۰۰	تعداد
بازان	لینتوگرافی
معرفت	چاپ و صحافی

© حق چاپ محفوظ است.

شایم: ۹۷۹-۰۰-۸۰۲۶۲۸-۷۷-۹ ISMN: 979-0-802628-77-9

فهرست

۹	اهداف آموزشی قطعات در کتاب‌های آموزش ساز قانون جلد اول تا سوم
۱۱	مقدمه‌ی مؤلف
۱۳	سخنی از استاد حسین علیزاده
۱۴	نشانه‌ها
۲۹	تمرین‌ها
۲۹	تمرین ۱ (چهارمضراب راست پنجگاه)، سی‌دی ۱، تراک ۱
۳۲	تمرین ۲ (پیش‌درآمد افشاری)، تراک ۲
۳۵	تمرین ۳ (چهارمضراب بیات ترک)، تراک ۳
۳۸	تمرین ۴ (پیش‌درآمد ماهور)، تراک ۴
۴۲	تمرین ۵ (سامانی)، تراک ۵
۴۶	تمرین ۶ (چهارمضراب فراز)، تراک ۶
۴۸	تمرین ۷ (رنگ سوم اصفهان)، تراک ۷
۵۲	تمرین ۸ (پیش‌درآمد بیات ترک)، تراک ۸
۵۵	تمرین ۹ (رنگ شور)، تراک ۹
۵۸	تمرین ۱۰ (جنگ)، تراک ۱۰
۶۱	تمرین ۱۱ (چهارمضراب حجاز)، تراک ۱۱
۶۳	تمرین ۱۲ (رنگ نستاری)، تراک ۱۲
۶۷	تمرین ۱۳ (خوارزمی)، تراک ۱۳
۷۱	تمرین ۱۴ (ویراسیون با ناخن)، تراک ۱۴
۷۲	تمرین ۱۵ (ویراسیون با پرده‌گردان)، تراک ۱۵
۷۳	تمرین ۱۶ (رنگ ابو عطا)، تراک ۱۶
۷۴	تمرین ۱۷ (رنگ همایون)، تراک ۱۷
۷۶	تمرین ۱۸ (رنگ بیات ترک)، تراک ۱۸
۷۸	تمرین ۱۹ (خزان)، تراک ۱۹
۷۸	تمرین ۲۰ (ترنم)، تراک ۲۰
۸۴	تمرین ۲۱ (رنگ اصفهان)، تراک ۲۱

۸۷	تمرین ۲۲ (پیش‌درآمد چهارگاه)، تراک ۲۲
۹۵	تمرین ۲۳ (چهارمضراب ماهور)، تراک ۲۳
۱۰۱	تمرین ۲۴ (حرکات مخالف دست‌ها)، تراک‌های ۲۴-۲۹
۱۰۱	تمرین ۲۴-۱، تراک ۲۴
۱۰۱	تمرین ۲۴-۲، تراک ۲۵
۱۰۲	تمرین ۲۴-۳، تراک ۲۶
۱۰۲	تمرین ۲۴-۴، تراک ۲۷
۱۰۲	تمرین ۲۴-۵، تراک ۲۸
۱۰۲	تمرین ۲۴-۶، تراک ۲۹
۱۰۳	تمرین ۲۵ (حجاز ضربی)، تراک ۳۰
۱۰۵	تمرین ۲۶ (چهارمضراب شفق)، تراک ۳۱
۱۰۷	تمرین ۲۷، تراک‌های ۳۲-۳۳
۱۰۷	تمرین ۲۷-۱، تراک ۳۲
۱۰۹	تمرین ۲۷-۲، تراک ۳۳
۱۱۱	تمرین ۲۸، تراک‌های ۳۴-۳۶
۱۱۱	تمرین ۲۸-۱، تراک ۳۴
۱۱۱	تمرین ۲۸-۲، تراک ۳۵
۱۱۲	تمرین ۲۸-۳، سی‌دی ۲، تراک ۱
۱۱۳	تمرین ۲۹ (رنگ افشاری)، تراک ۲
۱۱۶	تمرین ۳۰ (حدیث)، تراک ۳
۱۱۸	تمرین ۳۱ (چهارمضراب دشتی)، تراک ۴
۱۲۲	تمرین ۳۲ (کاروان)، تراک ۵
۱۳۱	تمرین ۳۳، تراک‌های ۶-۹
۱۳۱	تمرین ۳۳-۱، تراک ۶
۱۳۱	تمرین ۳۳-۲، تراک ۷
۱۳۲	تمرین ۳۳-۳، تراک ۸
۱۳۲	تمرین ۳۳-۴، تراک ۹
۱۳۳	تمرین ۳۴، تراک‌های ۱۰-۱۲
۱۳۳	تمرین ۳۴-۱، تراک ۱۰
۱۳۳	تمرین ۳۴-۲، تراک ۱۱
۱۳۴	تمرین ۳۴-۳، تراک ۱۲
۱۳۵	تمرین ۳۵ (بهروز)، تراک ۱۳

۱۶۳	تمرین ۵۳-۲، تراک ۴۱
۱۶۳	تمرین ۵۴ (امان اوفجی)، تراک ۴۲
۱۶۵	تمرین ۵۵ (رشید خان)، تراک ۴۳
۱۶۷	تمرین ۵۶، تراک‌های ۴۴-۴۷
۱۶۷	تمرین ۵۶-۱ (اجرای ریز با مضراب رفت و برگشت)، تراک ۴۴
۱۶۷	تمرین ۵۶-۲، تراک ۴۵
۱۶۸	تمرین ۵۶-۳، تراک ۴۶
۱۶۹	تمرین ۵۶-۴، تراک ۴۷
۱۷۰	تمرین ۵۷، تراک‌های ۴۸ و ۴۹
۱۷۰	تمرین ۵۷-۱، تراک ۴۸
۱۷۱	تمرین ۵۷-۲، تراک ۴۹
۱۷۲	تمرین ۵۸، تراک ۵۰
۱۷۳	تمرین ۵۹ (اسمر یارم جوانه)، تراک ۵۱
۱۷۴	تمرین ۶۰ (سیمای جان)، تراک ۵۲
۱۷۵	تمرین ۶۱ (چهارپاره)، تراک ۵۳
۱۷۸	تمرین ۶۲، تراک‌های ۵۴-۵۹
۱۷۸	تمرین ۶۲-۱، تراک ۵۴
۱۷۸	تمرین ۶۲-۲، تراک ۵۵
۱۷۹	تمرین ۶۲-۳، تراک ۵۶
۱۸۰	تمرین ۶۲-۴، تراک ۵۷
۱۸۱	تمرین ۶۲-۵، تراک ۵۸
۱۸۲	تمرین ۶۲-۶، تراک ۵۹
۱۸۳	تمرین ۶۳ (دختر شیرازی)، تراک ۶۰
۱۸۴	تمرین ۶۴ (ربابه جان)، تراک ۶۱
۱۸۵	تمرین ۶۵ (ریحان)، تراک ۶۲
۱۸۶	تمرین ۶۶ (پیش درآمد افشاری)، تراک ۶۳
۱۸۹	تمرین ۶۷ (برداشتی از نغمه)، تراک ۶۴
۱۹۱	تمرین ۶۸ (ترانه)، تراک ۶۵
۱۹۴	منابع

مقدمه‌ی مؤلف

خدای را سپاس که توانستم در ادامه‌ی کتاب‌های اول و دوم، کتاب سوم آموزش ساز قانون، را که در زمینه‌ی آموزش روش‌مند این ساز است برای استفاده‌ی هنرجویان به رشته‌ی تحریر درآورم. در این کتب که نتیجه‌ی چند دهه پژوهش و کسب تجربه و اطلاعات در زمینه‌ی ساز قانون را ارائه می‌دهد سعی شده که شیوه‌ی نوازندگی عربی به ایرانی برگردانده شود. در دهه‌های گذشته ساخت ساز و پرده‌گردان‌ها و سبک نوازندگی این ساز منطبق با الگوهای عربی و ترکی بود، ولی در این سه جلد، برای دورکردن سبک و تکنیک قانون‌نوازی از روش عربی و برگردان آن به سبک ایرانی، سعی شده است از ویژگی‌ها و نشانه‌های اجرایی این ساز تا ابداع علائم و منطبق کردن بسیاری از آن‌ها با علائم رایج موسیقی استفاده شود. همچنین افزودن و ابداع علائم اجرایی که در این ساز وجود نداشته باعث شده که ساز قانون در کنار سازهای دیگر ایرانی هویت اصلی خود را بازیابد.

تکنیک‌های اجرایی هر ساز به امکانات موجود در آن ساز بستگی دارد. در ساز قانون اجرای برخی از تکنیک‌های سازهای ایرانی و کلاسیک امکان‌پذیر است.

قانون جزو دسته‌سازهای زهی-زخمه‌ای مطلق است (سازهایی که با زدن زخمه روی سیم‌های آزاد و بدون پرده‌گیری به صدا درمی‌آیند)، اما از امکانات اجرایی که در ساز قانون به وجود آمده گذاشتن انگشت روی سیم و کم و زیاد کردن طول سیم آن است که باعث ایجاد صداهای مختلف روی یک سیم می‌شود و چنین امکانی مربوط به سازهای مقید است (سازهایی که با قراردادن انگشت روی سیم پرده‌گیری می‌شوند). لازم به ذکر است که این تکنیکی ابداعی در ساز قانون است. این ساز همانند هارپ و پیانو امکان اجرای آکورد و آرپژ برای هر دو دست به طور هم‌زمان و مجزا را دارد. اجرای آکومپانیمان یکی از ویژگی‌های این ساز است که قطعات کتاب سوم بر این اساس تنظیم و نوشته شده‌اند. اجرای تکنیک پورتامنتو^۱ در سازهای آرشه‌ای، امکان اجرای نت بدون مضراب و خراش در ساز تار و بعضی امکانات اجرایی گیتار، هارپ و پیانو نیز به این ساز اضافه شده‌اند.

دیگر مواردی که در بخش علائم اجرایی این کتاب خواهند آمد را می‌توان در این ساز مورد استفاده قرار داد. برای انتخاب بعضی علائم اجرایی جهت این ساز، تحقیقات بسیار گسترده‌ای (در پی تشکیل کمیسیونی متشکل از اساتید گرانقدر آقایان حسین دهلوی، کامبیز روشن‌روان و زنده‌یاد فریدون ناصری) روی علائم اجرایی سازهای غربی و ایرانی انجام شد که در این جلسات پیشنهادات این جانب مبنی بر انتخاب علائم ابداعی و انتخابی مورد تأیید قرار گرفت.

۱. اجرای اصوات میان دو نت به صورت پی‌درپی.

لازم به ذکر است که پژوهش‌های اینجانب روی ساز قانون از سال ۱۳۴۷ زمانی که هنرجوی هنرستان موسیقی ملی بودم، آغاز شد. در آن زمان ساز قانون به دلیل نداشتن روش نوازندگی جزو سازهای دوم هنرستان محسوب می‌شد. پس از اتمام تحصیل در زمان ریاست استاد حسین دهلوی و ورود به مرکز حفظ و اشاعه‌ی موسیقی و بخش موسیقی دانشکده‌ی هنرهای زیبای دانشگاه تهران، در سال ۱۳۵۱ و انتخاب ساز قانون به عنوان ساز تخصصی، پژوهش روی این ساز را به طور جدی‌تر پیگیری کردم و در سال ۱۳۵۵ پایان‌نامه‌ی خود را در زمینه‌ی تاریخچه، امکانات اجرایی و ابداعات روی ساز قانون زیر نظر اساتید محترم دکتر داریوش صفوت و زنده‌یاد محمدتقی مسعودیه ارائه دادم. قطعات و تمرین‌های جلد سوم که روشی جهت یادگیری با همه‌ی انگشتان را ارائه می‌دهند، با در نظر گرفتن توان اجرایی هنرجویان در مقاطع مختلف ساخته و تنظیم شده‌اند. در این سال‌ها با تحقیق روی امکانات اجرایی سازهای مختلف، دست نوشته‌هایی برای قانون تهیه شده بود که قبل از چاپ در قالب یک مجموعه کتاب در اختیار هنرجویان مختلف قرار می‌گرفت تا برای آموزش آنها مورد استفاده قرار گیرد. ولی متأسفانه به دلیل نبود قانون کپی‌رایت در ایران و از سویی صرف زمان طولانی برای پژوهش برای اینجانب و همچنین نبود امکان نشر این کتاب‌ها، این مطالب توسط افرادی سودجو (که مطالب در اختیارشان قرار گرفته بود و یا با استفاده از موضوعاتی که در کنسرت‌های پژوهشی عنوان شده بود) مورد سوءاستفاده قرار گرفتند. این افراد بدون ذکر منبع و نام مؤلف از نتیجه‌ی پژوهش‌های اینجانب در مورد ساز قانون استفاده کردند. بی‌شک در این گونه موارد تاریخ روشنگر حقایق خواهد بود. در پایان لازم می‌دانم از لطف تمام دوستانی که در تمامی مراحل آماده‌سازی این کتاب مرا یاری داده‌اند تشکر کنم؛ از فرزندان هنری عزیزم خانم‌ها حنانه سعیدی و بهار امراللهی و آقای صمد عیدی کمال تشکر و قدردانی را دارم. از رئیس موزه‌ی موسیقی آقای علی مرادخانی که طی سال‌ها برای پیشبرد کارهای فرهنگی مرا یاری کرده‌اند و همچنین حمایت آقایان مهدی افضل‌مدیر عامل و سیدمحمد عمرانی معاون مالی مؤسسه‌ی فرهنگی و هنری توسعه‌ی هنرهای معاصر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مراتب قدردانی خود را اعلام می‌دارم. از جناب آقای محمد موسوی مدیر مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور که همواره در امور فرهنگی پیشگام هستند و مساعدت و همکاری می‌نمایند نیز سپاسگزارم.

ملیحه سعیدی

۱۴۰۰

سخنی از استاد حسین علیزاده

قانون از جمله سازهایی است که در موسیقی ایران زمین حضوری کم‌رنگ داشته و از روزگاران کهن ردپایی از آن دیده نمی‌شود. در تمام رساله‌ها و کتب قدیمی به‌عنوان یکی از سازهای ایرانی از آن نام برده شده اما در آثار صوتی باقی‌مانده از گذشته به‌عنوان سازی مستقل اثری از آن نمانده است.

قانون هم مانند عود و رباب دارای شناسنامه‌ی ایرانی است. اما هر سه‌ی این سازها از جمله سازهایی هستند که نوازندگان آنها مانند بزرگان موسیقی و دانشمندان گذشته به علت شرایط نامناسب از ایران مهاجرت کرده تا در دیاری دیگر ادامه‌ی حیات بدهند. به همین دلیل، همان‌طور که دانشمندان و هنرمندان مهاجر آثار خود را به زبان عربی نوشته و منتشر کرده‌اند، نوازنده‌ها و سازهای هجرت کرده نیز با فرهنگ و موسیقی اقوام دیگر ادامه‌ی حیات داده‌اند و اکنون پس از گذشت قرن‌ها همان‌طور که بعضی دانشمندان و فلاسفه‌ی ایرانی را عرب یا ترک می‌دانند، سازهایی مانند قانون، عود و رباب را نیز به ملیت‌های دیگر نسبت می‌دهند.

در چند دهه‌ی گذشته هنرستان موسیقی ملی با مدیریت همیشه‌یاد استاد روح‌الله خالقی و استاد حسین دهلوی تلاش ارزنده‌ای در زمینه‌ی احیاء سازهای فراموش شده به عمل آورد، که قانون یکی از آنهاست. در نتیجه با دعوت از زنده‌یاد مهدی مفتاح، نوازنده‌ی قانون، آموزش این ساز در هنرستان موسیقی ملی پایه‌گذاری شد و در این زمینه هنرجویان جوانی پا به عرصه‌ی هنر قانون‌نوازی گذارند و خود نیز شاگردانی قابل به‌جامعه عرضه کرده‌اند. از جمله شاگردان کوشا و پیگیر استاد مفتاح. خانم ملیحه سعیدی بودند که طی چهار دهه‌ی گذشته شاهد کوشش‌های شایسته‌ی ایشان در زمینه‌ی آموزش نوازندگی و ترویج این ساز بوده‌ایم. خانم ملیحه سعیدی در عرصه‌ی موسیقی از دو جنبه‌ی مهم فعالیت ارزنده داشته است:

۱. موسیقیدان، پژوهشگر و خلاق و همچنین معلم دلسوز

۲. ارتقاء ارزش و جایگاه زنان در موسیقی ایران

سال‌ها ممارست و عشق به موسیقی از ایشان هنرمندی ساخته که با تمام مشکلات راه را برمی‌خورد و شاگردانش هموار ساخته است و در نتیجه‌ی این تلاش‌ها ساز قانون توانسته جایگاهی سزوار در هنر موسیقی ایران پیدا کند.

با آرزوی تداوم تلاش و موفقیت‌های روزافزون برای این هنرمند گرانقدر...

حسین علیزاده

۱۳۸۵

ب: اگر علامت مضراب چپ روی نت ریز باشد باید ریز را با چپ شروع کرد:

ج: ریز اکتاو: در این حالت معمولاً دست راست بالاتر از دست چپ قرار می‌گیرد. اگر ریز با مضراب چپ شروع شود علامت مضراب چپ در کنار نت و پایین قرار می‌گیرد:

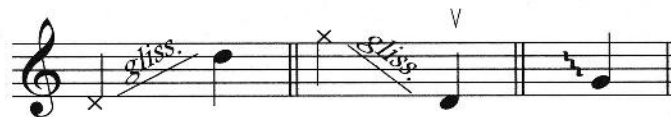
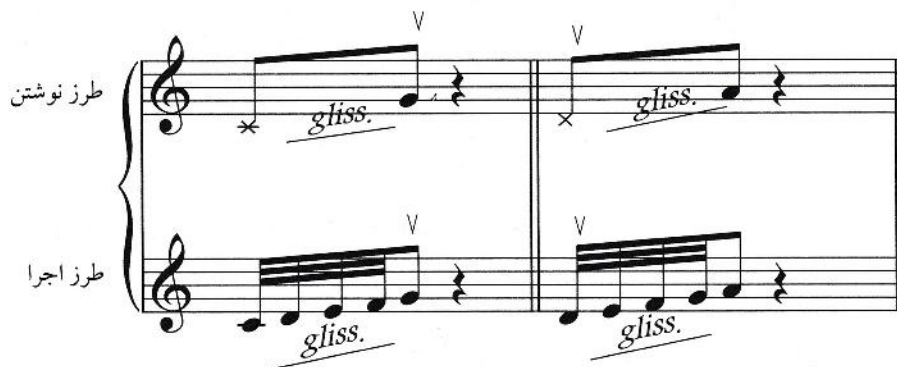

د: تک و ریز: یکی از متداول‌ترین ریزهایی است که در موسیقی ایران به کار برده می‌شود. قبل از ریز ضربه‌ای با مکث کوتاه و در ادامه ریز نواخته می‌شود. اگر نت کوچک و ریز با مضراب راست شروع شود برای خلاصه‌نویسی از گذاشتن علامت مضراب صرف نظر می‌شود:

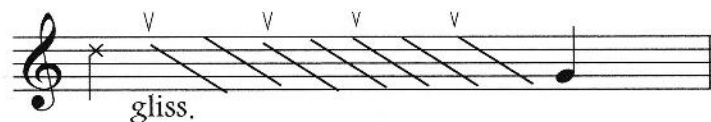

گلیساندو

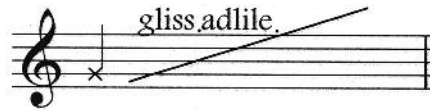
به معنی اجرای تعدادی نت پشت سر هم با کشیدن مضراب یا انگشت، به صورت بالا یا پایین‌رونده است.

نمونه ۱: گلیساندوهای پی‌درپی

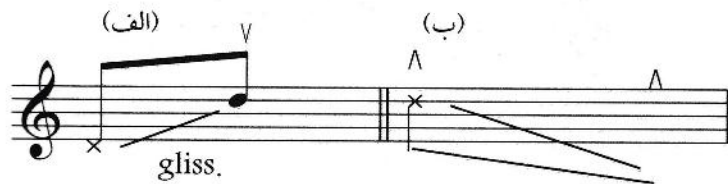

نمونه‌ی ۶: گلیساندو با مضراب راست با پایان غیر مشخص آزاد

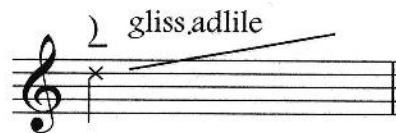

نمونه‌ی ۷:

الف: گلیساندو با مضراب راست، خاتمه با مضراب چپ
 ب: گلیساندو با مضراب راست، خاتمه آزاد با دست راست

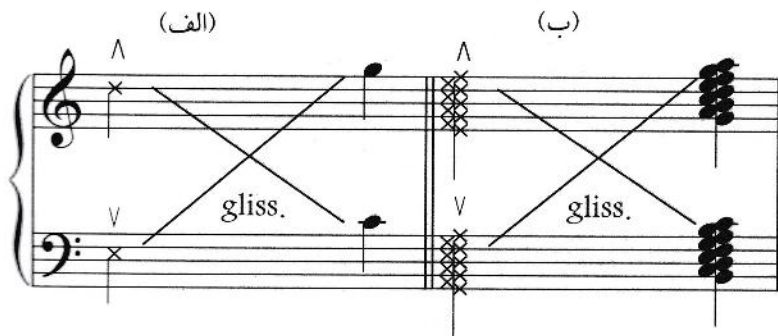

نمونه‌ی ۸: گلیساندو با پرده گردان با پایان غیر مشخص

نمونه‌ی ۹:

الف: گلیساندو با دو دست در جهت مخالف هم
 ب: گلیساندو به صورت چندصدایی

پیش در آمد افشاری

تقریب ۲
سرودی ۱، تراک ۲

— سعیدی

♩ = 52

The musical score consists of eight staves of music. It begins with a tempo marking of ♩ = 52. The first staff includes a measure with an asterisk (*) above it. The second staff contains a measure with a 'v' marking above it. The third staff features several triplet markings (3) over groups of notes. The fourth staff ends with a double bar line and a '2' above it. The fifth staff continues with triplet markings. The sixth staff has a 'v' marking above it. The seventh staff includes an '8vb' marking below it, indicating an octave drop. The eighth staff concludes with a circled '8' below it, likely indicating the end of an eight-measure phrase.

قطعات و تمرین‌های جلد سوم کتاب آموزش ساز قانون که روشی جهت یادگیری با همهی انگشتان را ارائه می‌دهند، با در نظر گرفتن توان اجرایی هنرجویان در مقاطع مختلف ساخته و تنظیم شده‌اند.

اهداف آموزشی مجموعه‌ی سه‌جلدی آموزش ساز قانون به شرح زیر است:

- چابکی و سرعت در حرکات دست‌ها منطبق بر یکدیگر و عوض کردن پرده‌گردان‌ها
- ایجاد مهارت در حرکات دست‌ها و پرش‌ها
- ایجاد مهارت در اجرای قطعات سازهای مضرابی و بعضی از سازهای آرشه‌ای
- ایجاد حس و حال نوازندگی ایرانی منطبق بر امکانات ساز قانون
- فراگیری امکانات و وسعت ساز قانون در تکنیک‌های مضرابی و اجرایی
- ایجاد مهارت در اجرای قطعات با حرکت دست راست و چپ بر خلاف یکدیگر

مرکز موسیقی بتهوون شیراز

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور
Mahoor Institute of Culture and Arts
www.mahoor.com info@mahoor.com

9 790802 628779